

Antti Lampinen

Maijastina Kahlos: *Roomalaiset ja barbaarit*. Otava: Helsinki 2020. ISBN 978-951-1-33504-7. 245 sivua. 32,95 €.

Suunnilleen viimeisten kymmenen vuoden kuluessa on julkisessa keskustelussa Suomessa ja muualla tavan takaa käytetty Rooman valtakunnan tuhoa, ”barbaarien invaasioita” ja muita vähintäänkin kyseenalaisia analogioita, kun keskustellaan ajankohtaisista, usein vahvan ideologisesti värityneistä kysymyksistä. Tutkijakunnan velvollisuudeksi on tullut korjata rärkeimpiä vääринymmärryksiä ja jopa tahallisia väärintulkintoja. Suomalaisen tutkijayhteisön keskuudesta on erottunut aktiivisella osallistumisellaan erityisesti dosentti Maijastina Kahlos. Onkin suuri onni, että tämä maamme johtava myöhäisantiikin asiantuntija sekä hyvin aktiivinen ja monialainen antiikin barbaarien tutkija on nyt kirjoittanut suurelle yleisölle suunnatun suomenkielisen yleisesityksen roomalaisten ja barbaareiksi kutsuttujen kansojen vuorovaikutuksesta.

Barbaareista kirjoittamisen vaikeudesta

Kuten tämän arvostelun kirjoittajakin tietää omasta kokemuksestaan, on barbaareista kirjoittamisessa omat haasteensa. Tässä kohtaa voi olla myös paikallaan mainita, että olin myös kirjäkäsikirjoituksen viime vaiheissa mukana eräänä Kahloksen konsultoimista kollegoista. Näin ollen en ole suinkaan täysin puolueeton arvioija, mikä kirja-arvion lukijan on luonnollisesti hyvä tietää.

Eräs ongelma, joka usein tulee esille ”barbaaritutkijoiden” esitellessä tutkimustaan suurelle yleisölle, on että tutkijat ja laajempi lukijakunta käsittävät termin ”barbaari” hyvin eri tavoilla. Kahlos selostaa perusteellisesti johdannossaan ja luvussa 1 (”Keitä olivat barbaarit?”) mitä kreikkalais-roomalaisessa kulttuurissa tällä termillä ymmärrettiin, sekä mitkä olivat termin luomien mielikuvien tärkeimmät teoreettiset tukipilarit. Onkin kiinnostavaa, että antiikissa käytetyt yleistyksykset esimerkiksi ilmaston tai maastonmuotojen vaikutuksesta kansojen luonteisiin muistuttavat edelleen arkipuheessa ajoittain esiintyviä väitteitä, joita ei läheskään aina kyseenalaisteta. Myös ihonvärin merkityskenttä otetaan huomioon, mikä onkin erittäin hyödyllistä ottaen huomioon sen keskeisyyden nykypäivän syrjintädiskurssille monessa yhteiskunnassa.

Kuten Kahlos aivan oikein toteaa, ihonvärin varaan ei antiikissa ollut rakentunut samankaltaista eriarvoistavaa asetelmaa kuin siirtomaa-ajan orjakaupan jälkeen tapahtui läntisessä maailmassa. Pääasiallinen syy tälle on se, että orjuus antiikissa saattoi kohdata ketä tahansa sodista, velkaantumisesta tai muista elämän onnettomuuksista riippuen. Ihonvärien erilaisuutta ei tarvinnut valjastaa ”luonnollisen” alemmuuden konstruointiin, kuten uuden ajan Euroopassa tapahtui.

Kirjaa lukiessa käy ilmi hyvin pian, että huolimatta aiheen haasteellisuudesta ja monipolvisuudesta Kahlos on luovinut erinomaisen taitavasti teoriakentän ja yleistajuisen kirjoittamisen ristiaallokossa. *Roomalaiset ja barbaarit* soveltuu juuri tästä syystä kumoamaan nykylukijoidenkin keskuudessa vallitsevia stereotypioita ja harhaluuloja, jotka usein ovat populaarikulttuurin kuten elokuvien, sarjakuvien ja nykyään myös rooli- sekä tietokonepeliin ruokkimia. Osalla näistä stereotypioista on hämmentävän pitkät juuret. Esimerkkinä voidaan ottaa ajatus nahkaan pukeutuneesta väkivaltaisesta barbaarisoturista, joka monella tavalla kiteyttää kreikkalais-roomalaisen ”septentriografian” eli pohjoisesta kirjoittamisen kuvaston pääpiirteet. Tämä mielikuva on vaikuttanut vahvasti paitsi populaariin kuvastoon, myös vanhempaan tutkimuskirjallisuuteen, länsimaiseen taidehistoriaan, ja moniin muihin kulttuurillisiin ilmiöihin.

Luonnollisesti Kahlos on joutunut tekemään vaikeita valintoja kirjaan sisällytetyn materiaalin suhteen, mutta roomalaisen kulttuuriin keskittyminen vaikuttaa hyvältä ajatukselta. Jako ei tietenkään ole selkeä. Kahlos selvittää esipuheessaan, kuinka kreikkalaisen kulttuurin barbaarikuva vaikutti tavattoman paljon roomalaiseen kuvastoon. Samaten aina myöhäisantiikkiin asti kreikkankieliset kirjoittajat osallistuivat Rooman valtakunnan sisäiseen diskurssiin, jossa samaten jatkuvuus aiemman kuvaston kanssa oli huomattava.

Myöhäisantiikissa on myös tunnistettavissa Itä-Rooman mielikuvastojen osittainen paluu tyyllisesti ja kielellisesti klassisoivaan kreikkalaiseen diskurssiin, samalla kun kirjoittajien oma identiteetti edelleen jatkui ”roomalaisena”. Toinen välttämätön raja-alue on tehty niiden barbaariryhmien suhteen, joihin kirja toden teolla syventyy; tässä kohtaa Kahloksen oma myöhäisantiikin erikoisala on varmasti ollut osaltaan vaikuttamassa siihen, että painopiste on ”eurooppalaisissa” kansoissa. Näihin liitetyt stereotypiat juontuivat aina Herodotoksen skyyteistä ja traakialaisista asti, mutta heidän roolinsa tuli korostuneeksi etenkin myöhäisantiikin vuosisatoina. Huomiota liikenee kuitenkin myös sellaisille ei-kreikkalaisille ja ei-roomalaisille ryhmille kuin Zenobian aikakauden palmyralaiset Syyriassa.

Kirjan rakenne

Roomalaisten ja barbaarien historian kartoittaminen yhtenäisen kertomuksen muodossa asettaa haasteita siihen pyrkivän kirjan sisäiselle rakenteelle, kuten olen henkilökohtaisestikin saanut

kokea oman tutkimukseni suhteen. Kuinka kertoa roomalaisten lähes joka ilmansuunnassa kohtaamien kansojen historiaa, kun niiden kuvaaminen jatkui vuosisatojen ajan lähestulkoon samanlaisena. Samoja stereotypioita liitettiin samoihin – tai eri nimisiin mutta samankaltaisiksi miellettyihin – kansoihin kautta vuosisatojen. Puhtaan kronologinen rakenne joutuisi palaamaan kulloisellekin alueelle aina, kun Rooman huomio taas kääntyi sinne.

Kansanimien (etnonymien) varaan rakentuva kerronta puolestaan johtaisi näiden kategorioiden tarpeettomaan ja todennäköisesti harhaanjohtavaan korostumiseen. Kahlos muistuttaa, että esimerkiksi termi ”germaanit” oli roomalainen luomus, jota ”germaanisiksi” nykynäkökulmasta usein luokitellut kansat eivät itsestään käyttäneet. Jos taas valitaan temaattinen lähestymistapa – ja näin ollen tarkastellaan yksi kerrallaan vaikkapa sellaisia teemoja kuin ”sotaisa barbaari”, ”muukalaisten uskonnot”, tai ”barbaarikansojen turmeltumattomuus” – ollaankin jo enemmän kirjallisuushistoriallisen tai kulttuurihistoriallisen tutkimuksen äärellä. Kahloksen kirjan valtaosin kronologinen, mutta maantieteellinen näkökulma on spesifi. Aasian ja Afrikan ryhmät valtaosin pois jättävä rakenne on pakostakin kompromissi, mutta se väistää yllä kuvaillut sudenkuopat.

Kirjan ensimmäinen luvun pääpainona, kuten jo yllä mainittiin, on ”barbaarit”-termin semanttisen kentän ja käyttöhistorian määrittely. *Barbarus*-sanan kreikkalaiset juuret ja sen persialaissotien myötä vahvistunut negatiivinen merkitys muodostavat tärkeän pohjan myös sille, miten roomalaiset – joiden oma asema kreikkalaisuuden ja barbaariuden välillä oli kauan vähintäänkin ambivalentti – omaksuivat kyseisen konseptin. Toinen luku tarkastelee roomalaisten omia tulkintoja kaupunkinsa perustamisvaiheista ja sen varhaisten asukkaiden identiteeteistä, ja selvittää seuraavaksi Rooman valtakunnan laajenemissotien sekä roomalaisen imperialismiin dynamiikkaa. Tämä oleellinen ja sisällöllisesti rikas luku pitää sisällään myös hyvin tarkoituksenmukaisen määrän roomalaisen triumfalismiin ja imperialismiin luonteen sekä provinssihallinnon ja hallittujen kansojen assimilaation pohdintaa. Se auttaa lukijaa ymmärtämään syvemmin myöhemmissä luvuissa kuvailtuja ilmiöitä.

Kolmas luku fokuoitiin tarkemmin roomalaisten pitkäaikaisten vihollisten, gallien, kuvaamisen perinteeseen. Hellenistisiä kreikkalaisia kiusanneiden kelttien/galatiin ja roomalaisten Italian hegemoniaa hankaloittaneiden gallien välille vedettiin yhtäläisyysmerkit jo hyvin varhain, sillä roomalainen eliitti koki erittäin hyödylliseksi kuvata itsensä samoja barbaareita vastaan taistelevina kuin kreikkalaisetkin. Hellenististen monarkkien ”galatomakhian” ja roomalaisen kuvaston välillä on selkeitä jatkumoa.

Kuten Kahlos muistaa korostaa, samat perityt elementit siirrettiin ajan myötä Caesarin gallialaissotien jälkeen koskemaan myös uusimpia kohdattuja pohjoisia ryhmiä, kuten brittejä ja germaaneita. Näin ollen kirjallisten lähteiden kuvauksia ei aina voida suinkaan lukea viattomasti

todellisia olosuhteita kuvaavina. Kirjallisen yleisön jo olemassa olevan tietopohjan (tai mielikuvaston) huomioiminen ja hyödyntäminen oli roomalaisten kirjailijoiden eräs tärkeimpiä tekniikoita. Luvussa käsitellään myös Caesarin luomaa ajatusta druideista gallien vastarintaa ruokkivina ja julmia ihmisuhreja harjoittavina pappeina. Tämä idea muokkautui varhaisen keisariajan kuluessa entistäkin vihamielisemmäksi, niin että Pliniuksen ja Tacituksen ajalle tultaessa druidit voitiin esittää maagikoina, jotka olivat valmiina yllyttämään ailahtelevaiset gallit Rooman valtaa vastaan minä hetkenä hyvänsä. Tämä kuva oli selvästi mieleenpainuva ja roomalaisten historiallisia pelkoja tehokkaasti hyödyntävä huolimatta siitä, että ensimmäisen vuosisadan puolivälissä jaa. druideja tuskin enää Euroopan mantereelta löytyi.

Neljäs luku on omistettu germaaneille, jotka monella tavalla ovat pohjoisista barbaareista suuren yleisön parissa vallitsevien stereotyyppien ytimessä. Kahlos muistuttaa tämän johtuvan yhteydestä, joka rakennettiin esimodernilla ja modernilla ajalla Tacituksen germaanien sekä myöhäisantiikin goottien, vandaalien ja muiden ryhmien välille. Kahlos selvittää, kuinka Caesar keksi germaanit etnisenä kategoriana. Tämän päätarkoituksena oli perustella, miksi hän pysäytti valloitusretkensä Reinille eikä saavuttanut joen itäpuolelle tekemiensä kahden hyökkäyksen myötä pysyviä tuloksia. Germaanit muodostuivatkin roomalaisen maailmankuvan pysyväksi kategoriaksi, johon liitettiin sekä primitiivisiä että idealisoivia elementtejä. Myös Tacituksen *Germania*-tekstin kuuluisat fennit, jotka eivät olleet missään mielessä ”suomalaisia”, nostetaan käsitteilyyn.

Kahlos kontekstualisoi erinomaisesti myös sen, kuinka myöhään – vasta frankkilaisajalla 700-luvulla – antiikin ”germaanit” ja meidän tuntemiemme ”germaanisten kielten” puhujat alettiin yhdistää toisiinsa. Tämäkin tapahtui lähinnä ulkoisen paineen, tällä kertaa Al-Andalusin muslimien, johdosta.

Luvussa 5 Kahlos luo katsauksen valtakunnan sisäisten identiteettien ja barbaareihin liitettyjen mielikuvien vaikutuksiin keskisen keisariajan kulttuurissa sekä yhteiskunnassa. Erittäin oleellisia ja laajemmalle lukijakunnalle varmasti uusia näkökulmia tuodaan esille paljon, etenkin mitä tulee roomalaiseen ideologiaan valtakunnan (teoreettisesta) rajattomuudesta, ja tämän ideaalin törmäyksestä käytännön tarpeisiin varustella ja valvoa Rooman pitkiä maarajoja. Esimodernin valtion kyky projisoida valtaansa provinssiin tai raja-alueille oli erittäin rajallinen, mikä korosti paikallisten ryhmien ja etenkin näiden eliittien kautta tapahtuvaa epäsuoraa hallintoa. Kronologisessa mielessä kappale tuo narratiivin 200-luvun vaikeiden aikojen äärelle, mutta viittaa myös runoilija Ausoniuksen (300-luvun loppupuoli) luomaan Bissulan hahmoon, joka on erinomainen esimerkki rajantakaisten barbaarien seksuaalisesta fetisoimisesta, heidän maidensa eksotisoinnista, ja orjakaupan realiteeteista.

Barbaarit ja myöhäisantiikki

Entäpä sitten myöhäisantiikki, joka lienee lähimpänä *Skholionin* lukijoiden sydäntä? Tämä aikakausi on Kahloksen kirjan loppupuolen keskiössä luvusta 6 eteenpäin, ja sitä tarkastellaan hyvin varmalla ja asiantuntevalla otteella. ”Skyytteinä” 200-luvun lähteissä ja vielä paljon myöhemminkin esiintyvien goottien yhteydet roomalaishallintoon ja etenkin armeijaan olivat alkaneet jo näiden barbaarien asuessa (valtaosin) valtakunnan rajojen ulkopuolella. Heidän – samoin kuin frankkien, vandaalien, skiirien, alaanien ja muiden ryhmien – merkitys etenkin Rooman armeijassa kasvoi suuresti 300-luvun loppupuolella. Kahlos murtaa sekä näistä ryhmistä että niiden ja roomalaisten välisestä kanssakäymisestä omaksuttuja populaareja harhaluuloja. Yksi näistä on ajatus ”kansainvaelluksista”, joka on vaivannut myöhäisantiikin tutkimusta kauemmin kuin se on edes ollut olemassa akateemisena erikoisalana.

Vuoden 376 kuuluisa Tonavan-ylitys näyttäytyy osana pitkää goottien ja roomalaisten välisten suhteiden historiaa. Sen ansiosta gooteille oli luonnollista pyrkiä Rooman valtakuntaan toiveenaan saada turvattu asema federaatteina. Toisaalta taas se tapahtumaketju, jonka johdosta suhteet roomalaisten ja goottien välillä huononivat, johtui roomalaisten komentajien ja käskynhaltijoiden kynnisestä sekä itsekkäästä käyttäytymisestä pakolaiskriisin hoitamisessa.

Theodosiuksen dynastian valtakaudella 300–400 -lukujen taitteessa keisarillisia barbaarivoittoja korostava kertomuserpinne ja mutkikas todellisuus alkoivat olla hankalasti yhteen sovitettavissa. Tuon ajan ylistyspuhujat päätyivät ajoittain melkoisen retorisen akrobatian harjoittajiksi. Ristiriita meille vääjäämättömältä näyttävän kehityskulun ja monien aikalaisten optimismin välillä voi kuitenkin olla lähinnä silmänlumetta. Aikalaisille rappio ja tuho eivät suinkaan olleet ainoa tapa lukea kulloistakin tilannetta. Sisällissodat ja ulkoiset invaasiot olivat ennenkin väistyneet uuden kulta-ajan tieltä, kuten vaikkapa kimbrisotien jälkeen. ”Rooman tuho” on sekin hyvin kyseenalainen kategoria, joka pätee lähinnä valtiollisen ja hallinnollisen elämän ilmiöihin. Tietystä mielessähän Rooma on edelleen läsnä kulttuurillisesti, kielellisesti, ja juridisesti. Kahloksen edellinen kirja *Rooman viimeiset päivät* (2016) kartoitti muiden muassa eri teorioita ja uskomuksia ”Rooman tuhosta”. Se on tarkkanäköinen, analyttinen, mutta myös syvän humaani opas näihin mutkikkaisiin ja traagisiin tapahtumiin sekä niitä seuranneiden vaikeiden vuosikymmenien historiaan taisteluineen, väärinkäsityksineen, sopimuksineen, suurine puheineen ja petoksineen.

Lukujen 7, 8 ja 9 narratiivi kiteytyy kolmen sananlaskunomaisen Rooman vihollisen, gootti Alarikin, hunni Attilan ja vandaali Geiserikin, ympärille. Kaikkiin näihin barbaarijohtajiin ja heidän motivaatioihinsa liittyy edelleen hyvin paljon harhaluuloja. Kahlos tekeekin parhaansa kontekstualisoidakseen niin goottien roolin valtakunnan länsi- kuin itäosissa 300–400 -lukujen

vaihteessa, hunnivaltakunnan ja Rooman suhteiden sekä nomadisten valtapiirien laajempien strategioiden kiemurat.

Tunnetuimpien tapahtumien rinnalle Kahlos nostaa myös sellaisia vähemmän tunnettuja episodeja kuten Gaïnaksen ja Stilichon kukistumista seuranneet etniset puhdistukset, joissa tuhansia gootteja tai gooteiksi tulkittuja siviileitä sai surmansa ensin Konstantinopolissa ja sitten Ravennassa. Sisäpoliittisten kilpailijoiden ja näiden seuraajien surmauttaminen oli toki pitkäaikainen roomalainen traditio, mutta se, että nämä massamurhat artikuloitiin etnisten ryhmien kautta, ei millään muotoa helpottanut valtakunnan siviilieliitin ja entistä enemmän ”barbarisoituneena” esitetyn armeijan välistä konfliktia. Uskonnolliset kiistat ja identiteetinmuodostus, etenkin mitä tulee Pohjois-Afrikan areiolaiskristityn vandaalivaltakunnan legitimitettiin kyseenalaistamiseen kolminaisuusoppia seuraavan kristinuskon läpilyömyssä historiankirjoituksessa, lainasivat niin ikään usein varhaisemman barbaaridiskurssin stereotyyppioita.

Kahlos muistuttaa, kuinka poleemisia ja vaihtelevia olivat sekä poliittisten vihollisten leimaaminen barbaareiksi että ei-roomalaisten ryhmien kaikenkattava tulkitseminen petomaisiksi valtakunnan vihollisiksi tai (kuten vaikka gallialaisen Salvianuksen pääteoksessa *De Gubernatione Dei*) moraalisesti turmeltumattomiksi ”oikeiksi kristityiksi” roomalaisten vaivuttua auttamattomaan rappioon. Hunnien valtapiiri puolestaan osoittaa konkreettisesti, kuinka houkuttelevaa nomadiyhdistykunnan alamaisenä eläminen saattoi olla myöhäisroomalaisen hallinnon jatkuvista veroista ja velvollisuuksista kärsiville provinssiasukkaalle. Ironista kyllä osa näistä verovelvoitteista johtui juuri Konstantinopolin tarpeesta ostaa Attilalta rauha vuosittaisten ”lahjojen” muodossa. Historioitsija Priskoksen raportoima keskustelu hunnien maassa tyytyväisenä asuvan roomalaisen kanssa on yleensä tulkittu ainakin osittain kirjalliseksi tuotokseksi, mikä lieneekin pitkälti totta. Toisaalta viimeaikaiset tutkimukset kuten James C. Scottin *Against the Grain* ovat korostaneet varhaisten valtioiden maanviljelyspohjaisen verotuksen raskautta, ja sen usein aiheuttamaa muuttoliikettä valtion rajojen taakse ja veronkantajien ulottumattomiin. Kahlos sisällyttääkin hunnikappaleensa soveliaisiin kohtiin myös arkeologiseen ja vertailevaan materiaaliin perustuvia huomioita hunnien alkuperään, identiteettiin, ja valtakuntaan liittyen.

Luvussa 10 Kahlos kertoo edellisen luvun lopussa esille tulleiden Justinianuksen sotien historian, joka omalla tavallaan on myös kertomus siitä, kuinka uudelleenvalloitusten ja jälleen lujittuneen roomalaisen nativistisen retoriikan myötä ostrogoottilaisen Italian ”vaihtoehtoisen roomalaisuuden” kehityskulku tukahtui ulkoisen aggression edessä. Se oli alkanut Theoderik Suuren suuresta ”ihmiskokeesta” (kuten Kahlos sitä kutsuu), joka kannusti roomalais-goottilaista yhteiseloja ja katsoi rinnakkaisten, komplementaaristen identiteettien voivan vahvistaa toisiaan.

Nykyajan kansallisvaltioiden kasvateille tämä saattaa vaikuttaa tuohon tuomitulta haihattelulta. Kuitenkin, kuten Patrick Amory (*People and Identity in Ostrogothic Italy*) ja muut tutkijat ovat jo vuosikymmenien ajan todenneet, ostrogoottien Italian hallinnolliset rakenteet vaikuttavat olleen vahvalla pohjalla. Sen onnistui saada puolelleen sekä goottilaisten että roomalaisten alamaistensa lojaaliuden. Itse asiassa 500-luvun alun Italiassa sama henkilö saattoi olla sosiaalisesta ja juridisesta kontekstista riippuen ”roomalainen” oikeusprosessissa ja ”gootti” armeijassa. ”Barbaarisuus” oli puolestaan jotain aivan muuta: hyvin klassiseen tapaan se oli negatiivisten assosiaatioiden rypäs, jonka Theoderik halusi sulkea Italiansa ulkopuolelle.

Kirjan viimeiset luvut (11 ja 12) keskittyvät luoteisimpiin valtakunnan entisiin provinsseihin, Galliaan ja Britanniaan, sekä tuovat yhteen muutamia laajempia pohdintoja Rooman perinnön ja identiteettien tiimoilta. Etenkin galloromaanisen eliitin ja heidän uusien frankki- ja burgundihallitsijoidensa väliset suhteet sekä kirjallisten lähteiden kuva uusista herroista on erittäin tervetullut suomenkielinen esitys näistä vaiheista laajemmalle yleisölle. Sidonius Apollinariksen ja muiden sivistyneen eliitin jäsenten vaihtelevat asenteet ovat tärkeää todistusaineistoa, joka osoittaa että ”Rooman tuho” ei etenkin Galliassa ollut äkillinen tapahtumasarja, vaan identiteettien, retorisen koulutuksen ja yhä tärkeämmiksi muodostuvien kirkollisten urien hidas muutosprosessi uusien hallitsijoiden alaisuudessa. Tyypillistä oli myös se, kuinka (Itä-)Rooman keisarihovin ja eri barbaariryhmien välillä käytiin aktiivista diplomatiaa, jonka kautta roomalaiset yrittivät varmistaa, että kulloinkin vihamielisten ryhmien selustasta löytyisi ainakin yksi mahdollinen liittolainen.

Myöhäis- ja jälkiroomalaista Britanniaa koskevat kertomukset puolestaan näkivät Rooman vallan lopun jyrkkänä ja helposti juuri katastrofinarratiivien kautta ymmärrettävänä. Kahlos päättää kirjan katsauksella Itä-Rooman ja Balkanin *Sclaveni*-yleisnimellä kutsuttujen ryhmien suhteisiin sekä erinomaiseen alalukuun eurooppalaisten taipumuksesta projisoida etenkin omien kansallisvaltioidensa synty ja varhaishistoria myöhäisantiikkisiin barbaarien kuningaskuntiin.

Kirjan saavutukset ja edut

Roomalaiset ja barbaarit tarjoaa ensimmäistä kertaa suomalaiselle lukijakunnalle faktoihin lujasti perustuvan, mutta erinomaisen sujuvasti kerrotun teoksen roomalaisten ja etenkin pohjoisten kansojen mutkikkaista suhteista. Kahloksen miellyttävästä proosasta ja huolellisesta lukijan huomioisesta huolimatta myös apuneuvoille voi ajoittain olla tarvetta. Kirjan sisäkansien karttojen (Rooman valtakunta vuosina 150 ja 400 jaa.) voikin huomioida olevan paitsi asiasisällöltään moitteettomat – lukuun ottamatta Po-joen asemaan liittyvää pientä painovirhettä takakannessa – mutta myös hyvin suureksi avuksi keskivertolukijan yrittäessä paikallistaa

kaikkia kirjan lukuisista paikannimistä. Samanlainen hyödyllinen apuneuvo ovat myös kirjan alun (ss. 7–10) kronologiset listat tärkeimmistä kirjassa mainituista tapahtumista sekä Rooman keisareista ja kirjallisuusluettelon tarjoamat erinomaiset lukuvinkit. Kirjaan on myös siroteltu infolaatikoita erinäisistä aiheista. Nämä ehdottoman hyödylliset tiivistelmät auttavat lukijaa ymmärtämään esimerkiksi antiikin kielten terminologiaa eri ihmisryhmistä ja kansanimistä, nykytutkijoiden vaihtelevia käsityksiä ”kansainvaelluksista”, tai Galla Placidian roolia aikansa poliittisten tapahtumien polttopisteessä.

Käsitteellisellä tasolla eräs tärkeimpiä Kahloksen lähestymistavan etuja on se, miten hän määrittelee barbaarin. Hän ei rajoita tarkasteluaan ainoastaan valtakunnan ulkopuolelta peräisin oleviksi katsottuihin ryhmiin, vaan nostaa esille, kuinka myös monet valtakunnan provinssissa sukupolvien tai jopa vuosisatojen ajan asuneet ryhmät saatettiin esittää ”sisäisinä barbaareina”. Hän myös jaksaa muistuttaa lukijoille, että etenkin roomalaiskaudella barbaarisuudesta puhumisesta ei useinkaan ollut kyse absoluuttisista kategorioista, vaan liukuvasta asteikosta, jossa myös aikaisten keskuudessa tunnustettiin olevan ristiriitaisuuksia.

Valtakunnan ”sisäisinä barbaareina” joskus tunnetuista ryhmistä peräisin olevat henkilöt saattoivat elää elämänsä muuten täysin roomalaisina, mutta tulla leimatuiksi barbaareiksi esimerkiksi joutuessaan juridisen kiistan osapuoliksi – kuten pohjoisafrikkalaiselle sofisti Apuleiukselle kävi – tai kun he tekivät tyhmyksiä – kuten oli asiaintila gallialaissyntyisen kuvernööri Severianuksen tapauksessa. Tämä tunkeutui Armeniaan v. 161 oraakkelilauseen kannustamana. Hänen tappionsa ja kuolemansa jälkeen satiirikko Lukianos puhui Severianuksesta ”typeränä kelttinä” joka oli pohjoisten barbaarien tyypilliseen tapaan toiminut hybrisen sumentamin silmin.

Roomalaiset ja barbaarit kasvattaa paitsi lukijoidensa tietopohjaa ja kykyä analysoida barbaarikuvastoa hyödyntävää nykydiskurssia objektiivisesti, myös saa nämä tarkastelemaan ryhmäidentiteettien historiaa pitkän aikavälin esimerkkien valossa. Kahloksen viisas ja humaani teos tulee varmasti kulumaan myös bysantinistien ja historian opiskelijoiden ja harrastajien käsissä. Sen selvästi erottuva tarkoitus kaataa barbaareista lujassa eläviä myyttejä suurenkin yleisön parissa saa ainakin tämän arvostelijan toivomaan, että se löytyisi mahdollisimman monesta pukinkontista myöhemmin tänä vuonna.

